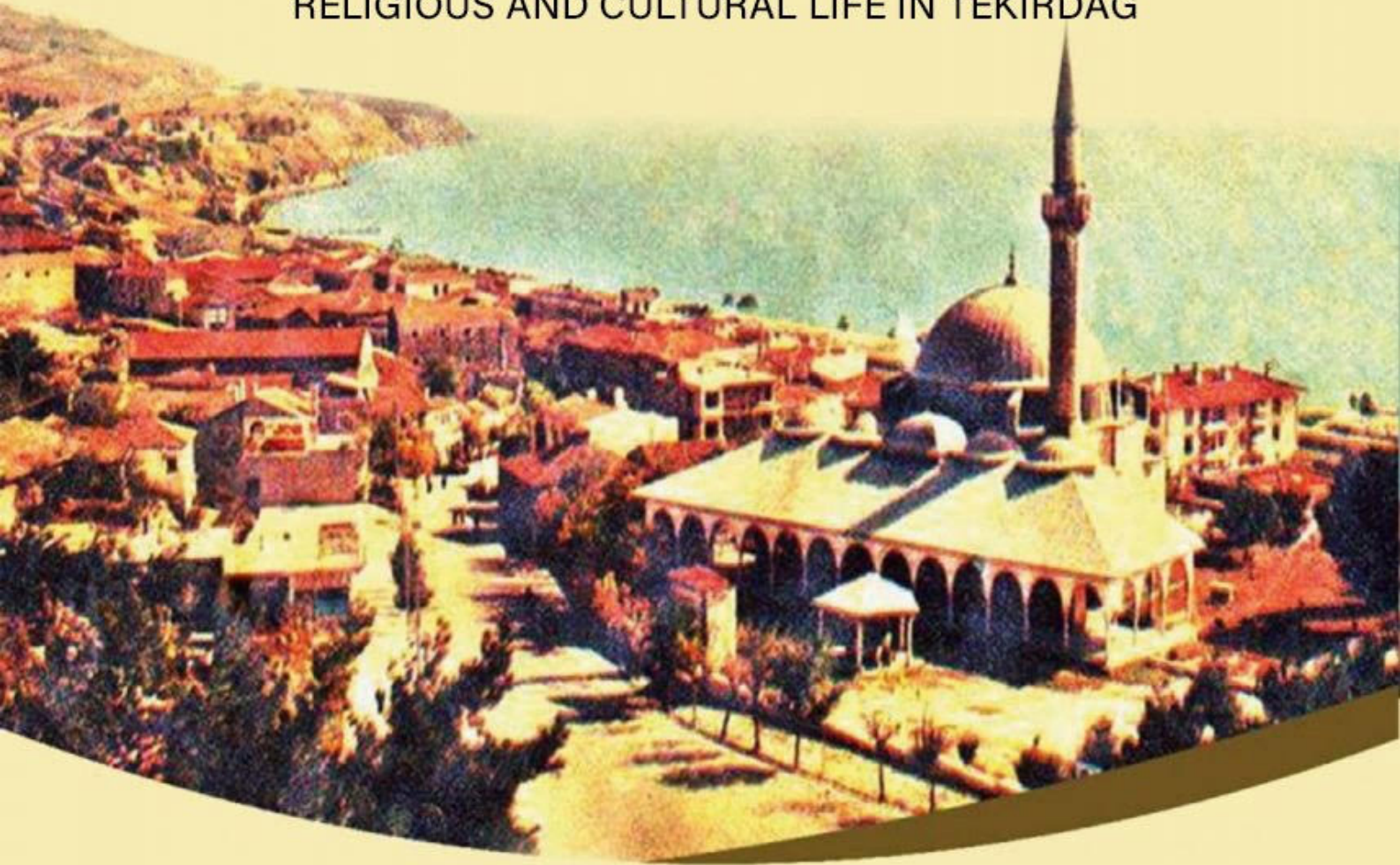

TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

V. ULUSLARARASI GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TEKİRDAĞ'DA DİNİ VE KÜLTÜREL HAYAT SEMPOZYUMU

INTERNATIONAL SYMPOSIUM FROM PAST TO PRESENT
RELIGIOUS AND CULTURAL LIFE IN TEKİRDAĞ

06-07 Aralık 2024

TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
V. ULUSLARARASI TEKİRDAĞ'DA DİNİ VE KÜLTÜREL HAYAT SEMPOZYUMU

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Hasan KESKİN
Doç. Dr. Vezir HARMAN
Dr. Öğretim Üyesi Hızır YAĞCI
Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÇINAR

YÜRÜTME KURULU

Dr. Öğretim Üyesi Fatih ÇINAR

SEMPOZYUM SEKRETERYASI

Arş. Gör. Sümeyra TURAN
Arş. Gör. Nuran ÇINAR
Arş. Gör. Yusuf BUHAN
Arş. Gör. Muhammed Emin BAYIR

BİLİM ve DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Mümin ŞAHİN, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN, Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail ÇALIŞKAN, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Halil İbrahim ŞİMŞEK, Hitit Üniversitesi
Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ, Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram Ali ÇETİNKAYA, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Celalettin VATANDAŞ, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Zekeriya GÜLER, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. İlyas ÇELEBİ, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Fuat AYDIN, Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Şinasi GÜNDÜZ, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin Gemici, İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Kemal YILDIZ, Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Metin BOZKUŞ, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Osman KURT, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Casim AVCI, Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Cemal AĞIRMAN, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer ASLAN, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Abdurrahman ÖZDEMİR, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Galip YAVUZ, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet KOÇ, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ, Bursa Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Abdullah ÖZBOLAT, Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ, Yozgat Bozok Üniversitesi
Prof. Dr. İsa BAJCİNCA, Pristina Üniversitesi
Prof. Dr. Milazim KRASNIQI, Pristina Üniversitesi
Prof. Dr. Ali PAJZITI, South East European University, Tetova
Prof. Dr. İsmail BARDHI, Üsküp Üniversitesi
Prof. Dr. Musa MÜSAİT, Tetova Üniversitesi
Prof. Dr. Osman KARA, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Halil İbrahim KUTLAY, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Muhammed ALİ, Uluslararası Saraybosna Üniversitesi
Doç. Dr. Yakup BIYIKOĞLU, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Yakup YÜKSEL, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Necati SÜMER, Siirt Üniversitesi
Doç. Dr. Özkan ÖZTÜRK, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih KÖSE, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Emine Nurefşan DİNÇ, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer YILMAZ, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Osman Nedim YEKTAR, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Yasemin SARI, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet BAYINDIR, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan TURAN, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Nizamettin KARATAŞ, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Zehra Gözütok TAMDOĞAN, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Doç. Dr. Muzaffer ÜZÜMCÜ, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Cemil Cahit MOLLAİBRAHİMOĞLU, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Hasan Sabri ÇELİKTAŞ, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Halil İbrahim DELEN, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Osman ARPAÇUKURU, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Mahmoud Saadeddin SHABAN, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Muhammet Ali TEKİN, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Dr. Necmettin ÖZTÜRK, Pamukkale Üniversitesi
Dr. Ajni SİNANİ, Pristina Üniversitesi
Dr. Abdullah REXHEPİ, Pristina Üniversitesi
Dr. Ahmet LUTOV, Türkiye Diyanet Vakfı- Bulgaristan
Dr. Eduar CAKA, Arnavutluk Tirana Tarih Kurumu

KATILIMCILAR

Abdullah Hikmet Atan, Prof. Dr., Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi
Abdussamet Gönay, Diyanet İşleri Başkanlığı
Ayşe Şimşek, Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Ceyhun Uçuk, Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dilek Kaya, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Emre Özşahin, Prof. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Fatih Çınar, Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Fatih Köse, Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Halil İbrahim Kutlay, Prof. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Halis Demir, Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Hasan KESKİN, Prof. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Hüseyin Şıra, Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Kadir Özköse, Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Mahmoud Saad Eddin SHABAN, Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Muammer Cengiz, Doç. Dr., On Dokuz Mayıs Üniversitesi
Mustafa Özсарay, Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Mustafa Şentürk Prof. Dr., Trakya Üniversitesi
Mustafa Şeref Aydın, Dr., Sinop Üniversitesi
Necmi Sarı, Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Osman KARA, Prof. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Ömer Faruk Şahin, Öğr. Gör., Çukurova Üniversitesi

Özden Kanter, Doç. Dr., Hitit Üniversitesi

Ramazan Tural, Öğr. Gör., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Samet Kelleci, Dr., Kafkas Üniversitesi

Seyid Muhammed Taki Hüseyini, Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Yakup Yüksel, Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Zahir Aslan, Dr., Trabzon Üniversitesi

**Tekirdağlı Fahrî Ahmed Efendi'nin Dîvân'ında Görüşlerine Delil Olması Bakımından
Kur'ân Âyetleri**

Ahmed-i Fahrî, Tekirdağlı bir sûfidir ve hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Celvetiyye yolu büyüklerinden olan Fahrî Efendi, ömrünün sonlarına doğru İstanbul'a göçmüş ve irşad faaliyetlerini burada sürdürmüştür. 1214/1799'da vefat eden Fahrî Efendi, Kasım Paşa'da bulunan Ali Efendi Dergâhı'na defnedilmiştir. Dîvân sahibi bir şair olan Ahmed-i Fahrî Efendi, *Şerh-i Elifnâme*, *Şerh-i Şathiye-i Müftü Baba*, *Şerh-i Gülşen-i Vahdet*, *Kaside-i Sülûk* ve *Vâridât* adlı eserleri kaleme almıştır. Fahrî Efendi'nin düşünce dünyasını en net şekilde yansıtan eseri olan *Dîvân*'ı, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hüdâyî Efendi 1254'te numarada kayıtlı 61 varaklık nüshasının 1b-43a varakları arasında yer almaktadır. Bu nüshada, münâcât, na't, gazel ve ilâhîden oluşan 225 adet manzume ile 27 tarih kıtası bulunmaktadır. Ahmed-i Fahrî Efendi *Dîvân*'da vahdet, tecellî, zikir, tefekkür, varlık, ibadetlerin içsel anlamları, zaman, tevbe ve daha birçok tasavvufî kavramla ilgili görüşler serdetmiştir. Bu çalışmada Tekirdağ, Şarköy ve İstanbul'da etkin olan Ahmed-i Fahrî Efendi'nin düşünce dünyasını yansıtan en temel eseri olan *Dîvân*'ı bağlamında görüşlerine dayanak olarak zikrettiği âyetler ele alınmıştır. *Dîvân*'ında serdettiği âyetleri ele alış biçimi, iktibas ettiği âyetlerin bağlama katkısı ve sonuç olarak zikrettiği âyetlerin düşüncelerine temel olma özelliği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Fahrî Ahmed, Dîvân, Âyet, İktibâs.

Prof. Dr. Mustafa ŐENTÖRK- Trakya Üniversitesi

Ziya Kazıcı ve Necip Taylan'ın Kur'ân-I Kerim Meâli

Ziya Kazıcı ve Necip Taylan, ülkemizde İlahiyat sahasında çalışan ve hâlen hayatta olan iki değerli akademisyendir. Kazıcı, ihtisâsını İslâm Tarihi alanında yaparken, Taylan, uzmanlığını Felsefe ve Mantık alanlarında tamamlamıştır. Kazıcı ile Taylan'ın, "Elinizde bulunan bu Kur'an tercümesi, bir heyet tarafından hazırlanıp 1927 yılında basılan ve başında Ahmed Cevdet'in takriri bulunan *Türkçeli [Tercümeli] Kur'an-ı Kerim* esas alınarak hazırlanmıştır" notuyla takdîm ettikleri bu meâl, -bazıları tarafından Ahmed Cevdet Paşa'ya atfedilse de- Süleyman Tefvik'e ait olan *el-Beyan fî Âyâtî'l-Kur'ân* adlı tercüme olsa gerektir. Eseri sadeleştiren Kazıcı ile Taylan, hazırladıkları bu çalışmanın sadece bir yazı çevrimi olmadığını birçok tefsîr ve tercümeden istifade ettiklerini belirtmişlerdir. Ziya Kazıcı ile Necip Taylan, ayrıca söz konusu meâlin zamanında "çok sade ve anlaşılır bir Türkçe" ile yapıldığını ve o dönemde yapılan diğer tercümelerde parantezlerle anlatılan manaların Türkçe'deki en yakın ve kısa kelimelerle ifade edildiğini ileri sürerler. İşte bu hususlar, bizce söz konusu meâli üzerinde çalışılmaya değer kılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tekirdağ, Ziya Kazıcı, Necip Taylan, Kur'an, Tercüme, Meal, Tefsir.

Prof. Dr. Yakup YÜKSEL- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Malkara Kadısı Ömer Zıyâuddîn Dağıstânî'nin “Tecvîdu Umerî” Adlı Eseri Üzerine Bir Değerlendirme

Kıraate dair eserleri ile dikkatleri çeken son dönem Osmanlı âlim ve mutasavvıflarından Ömer Zıyâuddîn Dağıstânî'nin (ö. 1339/1920) *Tecvîdu Umerî* adlı eseri önemli çalışmalarından birisidir. Onun hakkında bugüne kadar yapılan çalışmalarda müellifin mezkûr eserine yer verilmediği görülmüştür. Bir çalışmada ise *Tecvîdu Umerî* yerine *Tecvîdu Umûmî* şeklinde eserin ismi hatalı bir şekilde verilmiş ve o eseri referans alan başka çalışmalarda aynı hata devam ettirilmiştir. 38 sayfalık bu eser Meclisi Meârif izni ile Mekteb-i Sanâyi'î'l-Letâif Matbaası'nda 1293 yılında basılmıştır. Bu çalışmamızda eserin başlığı hakkında yapılan yanlışlara dikkat çekmekle birlikte, amacımız eserin dili, metodu ve kaynakları üzerine bir değerlendirme yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Tecvîd, Tecvîdu Umerî.

Ömer Ziyâeddin Dağıştânî ve Mîzânü Hakki'l-Akvâl Adlı Eserinin Değerlendirilmesi

Tekirdağ ve Malkara'da kadılık yapmış, sûfî meşrepli velûd bir müellif olan Ömer Ziyâeddin Dağıştânî'nin, fıkıh, kelim, hadis ve siyer ilimlerini tahsil etmiş olup kıraat ve tecvid ilmiyle de meşgul olduğu bilinmektedir. Tahsil ettiği ilimlere dair eserler telif etmiş, bu eserlerin yanı sıra kıraat ve tecvid ilmine dair de eserler kaleme almıştır. Kur'ân tilaveti yapılırken sesi alçaltmanın gerekli olduğu yerler ile ilgili “*Âdâbü Kırâ'ati'l-Kur'ân*”, Abdurrahman Karabaşî (904/1498)'nin Karabaş Tecvidi adıyla meşhur eserindeki konu sıralamasına uygun olarak müellifin kendine has üslubuyla İmam Cezerî başta olmak üzere diğer kıraat alimlerinden alıntılar yaparak tecvid konularını, mehâricü'l-hurûf ve sıfâtü'l-hurûf konularını ele aldığı “*Tecvidü Ömeriyye*”, Pâlûvî (1192/1778)'nin Zübdetü'l-İrfân adlı eserinden istifade ederek kıraat-i aşere imamlarının Kur'ân'ın birinci cüzünde muhtelif okuyuşlarını okunduğu şekil üzere rumuzlarıyla beraber ele aldığı “*et-Teshîlâtü'l- 'Atre fi Kırâati'l-Aşere*” ve tecvid ilminin gerekliliği ve farz olduğu hususunda kıraat alimlerinin görüşlerine de yer vermekle birlikte fakihlerin görüşlerine de yer vererek tecvid ilmini gerekli görmeyenlerin iddialarını çürüterek cevaplandığı “*Mîzânü Hakki'l-Akvâl*” adlı eserleri telif etmiştir. Bu çalışmada Ömer Ziyâeddin Dağıştânî'nin hayatı, eserleri, kıraat ve tecvid ilmine dair kaleme aldığı eserler arasında *Mîzânü Hakki'l-Akvâl* adlı eserinde ele aldığı konular, bu eserin müellifin kıraatle ilgili eserleri arasındaki konumu ve tecvid ilmi konusunda izini sürdüğü isimler üzerinde durulmuştur. Yine bahsi geçen eserin yazma ve matbu nüshaları ile ilgili bilgi verilmiş, kaleme alındığı dönemdeki benzer eserler arasındaki orijinal yönüne de temas edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Tecvid, Dağıştânî, Mîzânü Hakki'l-Akvâl, Değerlendirme

**Tekirdağ'da Dini Refah Döneminde Kur'ân-ı Kerim'den Bir Ayetin Tefsirine İlişkin
Yazılmış Bir Eserin Değerlendirilmesi**

Araştırmanın konusu, Ankara Milli Kütüphanesinden getirilen Arapça yazılmış küçük bir yazma eser olacaktır. Bu eser, Tekirdağ'daki Rüstem Paşa Medresesi'nde İslami ilimler öğreten bir şeyh tarafından yazılmıştır. Bu şeyh, Hoca Efendi'nin talebelerinden biridir. 12 çift sayfayı aşmayan bu çalışma, Nisa Suresi 43. ayetin tefsirine odaklanmaktadır. Müellif, ayetin tefsir yollarını açıklamış, ayetin farklı dilsel inceliklerini ve misafir ile ilgili bazı fıkhi hükümlerini dile getirmiştir. Bu eserin önemi birkaç noktada yatmaktadır: Tekirdağ'daki Rüstem Paşa Medresesi'nde öğretmenlik yapan bir şeyh tarafından yazılmış olması. Güzel bir hatla yazılmış olması ve Arapça dilinde açık bir yazıyla kaleme alınmış olması. Amacımız, Tekirdağ bölgesine ait olup halk kütüphanelerinde gömülü kalmış eserleri gün yüzüne çıkarmaktır, çünkü her zaman ilmin büyüklüğü ortaya çıkar ve daha önce hiç tanımadığımız birçok insan hakkında bilgi ediniriz. Ancak bu çalışmayla ilgili sorunumuz, henüz müellifine kesin olarak atfedilememiş olmasıdır. Bununla birlikte, bu el yazmasının Tekirdağ bölgesine ait olduğundan eminiz. Ama biraz kanıt toplayabilirsek bu bizi kitabın yazarına götürebilir.

Bu eser birçok açıdan incelenip değerlendirilecektir: Eserin adının tespiti, müellifin adının tespiti, Eserin ne zaman neshedildiği, müellifin üslubu ve Arapça dili kullanma yeteneği, eserin şekli ve maddi-manevi kalitesi, eserin hâşüyesindeki bulunan dipnotlar ve yorumlar, ayetin tefsirinde zikredilen konular; dil bilgisi ve tefsir inceliklerini topladığı ve fıkhi konuları bir araya getirdiği görülmüştür, eserin sunduğu bilimsel faydalar, ayrıca diğer konular incelenecek.

Anahtar Kelimeler: Yazma Eser, Tekirdağ, Rüstem Paşa Medresesi, Nisa, Tefsir.

Tekirdağ'da İlmî ve Kültürel Faaliyetler: İstinsah Edilen Eserler Üzerinden Bir İnceleme

Osmanlı klasik kaynaklarında Tekfurdağı olarak anılan Tekirdağ, 758 (1357) yılında Süleyman Paşa komutasında Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve bu tarihten itibaren Türk-İslam medeniyetinin bir parçası olmuştur. Stratejik coğrafi konumu dolayısıyla önemli bir ticaret merkezi hâline gelen şehirde, Çandarlızâde İbrahim Paşa, Ahmed b. Yegân ve Molla Kırımî gibi devlet adamlarının girişimleriyle hanlar, hamamlar, dükkânlar ve iskeleler inşa edilmiştir. Tekirdağ'ın gelişimi, özellikle Fâtih Sultan Mehmed döneminde hız kazanmış; Hekim Şirvânî, Kasım Paşa, Kürkçü Sinan Bey ve Rüstem Paşa gibi ilim ve siyaset insanları tarafından medreseler ve camiler yaptırılmıştır. Bu dönemde şehrin ilmî yapısının güçlenmesiyle birlikte, birçok âlim, bilgin ve sanatkâr yetişmiştir. Tekirdağ'daki ilmî faaliyetlerin önemli bir göstergesi olarak, bu şehirde istinsah edilen el yazma eserleri zikredilebilir. Bu makalede, Osmanlı döneminde Tekirdağ'ın ilmî hayatına değindikten sonra bu şehirde istinsah edilen el yazma kitapları incelenerek, bu dönemde okunan ve okutulan kitaplar hakkında bilgi sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tekirdağ, İlmî Faaliyetler, Medrese, El Yazma, İstinsah.

Dr. Zahir ASLAN- Trabzon Üniversitesi

Bihîştî Ramazan Efendi ve Şerhu'l-Emsile Adlı Eseri

Sarf ve nahiv, medreselerde şer'î ilimlerden önce başlangıç seviyesinde okutulan temel Arapça alet ilimleridir. Klasik usulü uygulayan bazı öğretim kurumlarında Sarf alanında okutulan ilk eser de el-Emsile'dir. Sülâsî mücerred olan "Nasara" fiili üzerinden fiil ve isimlerin çekim örneklerine yer verilen ve gramerin kelime yapısıyla ilgili kaleme alınmış olan bu anonim eser üzerine birçok şerh yazılmıştır. Günümüzde de akademik çalışmalara konu olan el-Emsile, muhtevasıyla mübtedî talebenin sonraki seviyede fiil babları ve nahiv derslerine geçişi sürecinde önemli bir kılavuzdur. XVI. Yüzyıl Osmanlı âlimlerinden, şair ve mutasavvıf Bihîştî Ramazan Efendi (ö. 979/1571)'nin Şerhu'l-Emsile adlı eseri de bu önemli temel eser üzerine yazılmış muhtasar şerhlere aittir. İstanbul'da tahsilini tamamladıktan sonra Çorlu'ya yerleşen ve uzun yıllar Ahmed Paşa Camii'nde imam-hatiplik ve vâizlik yapan Ramazan Efendi, zâviye haline getirdiği evinde tedris faaliyetinde de bulunmuştur. Ramazan Efendi bu eserinde el-Emsile'de geçen örneklerin sadece anlamını vermemiş, lafız ve mana adına detaylı tahliller yapmıştır. Fiilin mahiyeti, tanımı, isnadı ve delaletine dair uzun açıklamalar yapan müellif, problem olarak tespit ettiği hususları vuzuha kavuşturmuş ve farazi sorular sorarak cevaplarını vermiştir. Ayrıca el-Emsile'de verilen örnek kalıpların sıralamasına dair yaptığı değerlendirmeler eseri zenginleştiren ve farklı kılan bir diğer önemli husus olarak göze çarpmaktadır. Bihîştî'nin bu muhtasar eseri; dil ilimlerine dair verdiği veciz bilgiler, yaptığı değerlendirmeler, ortaya koyduğu tespitler ve el-Emsile'de geçen yirmi dört kalıbın salt çekim ve manasını vermenin dışında bir alana yoğunlaşmasıyla dikkate değerdir. Çalışmanın birinci bölümünde Bihîştî Ramazan Efendi'nin hayatı ve eserlerine kısaca değinildikten sonra, eserin tanıtımı, muhtevası, önemi, müellifin metodu ve tahkikte takip edilen yöntem hakkında bilgi verilecektir. İkinci bölümde ise tek nüshası tespit edilen yazma eserin tahkikli metni sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Sarf, Emsile, Bihîştî, Çorlu.

Ramazan TUTAL- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Çorlu Ahmed Paşa Medresesi Müderrislerinden Hamza b. Turgut Aydınî'nin Mesâlik ve el-Hevâdî fî Şerhi'l-Mesâlik Adlı Eserlerinde Müsnedün İleyh Konusuna Yaklaşımı

16. yüzyılda Çorlu Ahmed Paşa Medresesinde müderrislik yapmış olan Hamza b. Turgut Aydınî (ö.981/1574) çok yönlü bir ilim adamıdır. Eserleri incelendiğinde Arap Dili ve Belâgati ile ilgili eserlerin yoğunlukta olduğu gözlenmektedir. Onun Arap Dili ve Belâgati konusunda birikimini yansıtan el-Mesâlik ve bu eserin şerhi el-Hevâdî fî Şerhi'l-Mesâlik adlı iki çalışmasıdır. Bir hac dönüşü yolda kaleme aldığını söylediği ve el-Kazvînî'nin (ö. 739/1338) meşhur eseri Telhîsu'l-Miftah'ın özeti mahiyetinde olan el-Mesâlik'te ve yine gördüğü lüzum üzere el-Mesâlik'in şerhi olarak kaleme aldığı el-Hevâdî fî Şerhi'l-Mesâlik kitabında meâni ilminin konularının en önemlisi konumunda olan müsnedün ileyh konusunu anlaşılabilir ve dikkat çekici bir şekilde ele almıştır. Bu çalışmada 16. yüzyıl alimlerinden biri olan Hamza b. Turgut Aydınî'nin bahsi geçen eserleri çerçevesinde müsnedün ileyh konusuna yaklaşımı ele alınmıştır. Bu bağlamda Aydınî'nin müsnedün ileyh konusunu ele alış biçimi, konunun daha iyi anlaşılabilmesi için verdiği örnekler, bu konudaki etkilendiği bazı isimler ve müsnedün ileyh konusu özelinde alana yaptığı katkılar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aydınî, Arap Dili ve Belâgati, el-Mesâlik, el-Hevâdî fî Şerhi'l-Mesâlik, Müsnedün ileyh.

Nev'î'de Ahlâklanma Süreci

Nev'î, 16. yüzyıl Osmanlı şairi ve sūfisi olarak, ahlak ve tasavvuf kavramlarını eserlerinde derinlemesine ele almıştır. Tekirdağ'da doğup medrese eğitimi alan Nev'î, şairlik kimliğinin yanında tasavvufa olan bağlılığıyla da tanınır. Onun tasavvufî anlayışı, ahlaklanma süreciyle iç içe geçmiştir. Çünkü ona göre ahlaklanma aslında tasavvuftaki seyrüsülûk ile gerçekleşmektedir. Böylece bireyin nefsini terbiye etmesi, sabır, tevazu ve ihlas gibi erdemleri benimseyerek manevi bir olgunluğa ulaşmak için tasavvufî eğitim gerekli görülmüştür. Nev'î'nin şiirlerinde bu süreç, ahlaki değerlerin vurgulandığı, insanın içsel yolculuğunun ve ruhani gelişiminin işlendiği bir tema olarak karşımıza çıkar.

Tasavvuf, bireyin manevi dünyasını derinleştiren bir yaşam tarzı sunar ve bu süreçte ahlakın önemi büyüktür. Nev'î'nin eserlerinde, insanın nefsini arındırarak Allah'a yakınlaşma çabası ön plandadır. Ahlak, bu yolculuğun temel yapı taşıdır. Nev'î, özellikle nefis terbiyesi, sabır ve tevekkül gibi erdemlere yoğun bir vurgu yapar. Onun şiirlerinde ahlaki olgunluğa ulaşma süreci, tasavvufî bir öğreti olarak sunulmakta ve bireyin dünyevi arzularından sıyrılarak manevi bir kemale ermesi gerektiği işlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Nev'î, Ahlâk, Seyrüsülûk, Riyâzet.

Prof. Dr. Halis DEMİR- Cumhuriyet Üniversitesi

Abdussamet GÖNAY- Cumhuriyet Üniversitesi

**Malkaralı Nev'izade Atâî'nin 'el-Ķavlü'l-ĥasen fî cevâbi'l-ĥavli li-men' Adlı
Yazma Eserinde Bazı Fikhî Meselelere Bakışı**

Malkaralı Nev'izade velud bir müellif olup Arapça kaleme aldığı tek eseri el-Ķavlü'l-ĥasen fî cevâbi'l-ĥavli li-men adlı çalışmasıdır. Kadılık yaparken istifade ettiği Kudûrî, Kādîhân, Dürer, Gurer benzeri fikhî kitaplarında yer alan bazı görüşleri, yazar ve kitap ismi vererek tenkit etmek üzere hazırlanmıştır.

Atâyî'nin, Kādîhân'ın fetvalarını inceleyip düzelten Mollacık Efendi'nin şeriat meselelerini anlatan, bitirmeye ömrünün yetmediği el-Kavli li-Men adlı eserini tamamlayarak veya notlarından istifade ederek bu eseri meydana getirmiş olabileceği ihtimal dâhilindedir. Atâyî'nin Mollacık Efendi'den ilham alarak el-Kavlü'l-ĥasen'i yazdığı kuvvetle muhtemeldir. Eserin Türkiye kütüphanelerinde tespit edebildiğimiz 16 nüshası bulunmaktadır. el-Kavlü'l-ĥasen fî Cevâbi'l-ĥavli li-Men 1995 yılında Kahire'de basılmıştır.

Bu tebliğde Nev'izade'nin söz konusu eserinde takip ettiği usul, yaptığı tenkitler, meseleleri ele alış biçimi ve eserin eleştiri kültürüne katkısı gibi orijinal yönleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Nev'izade, Mesele, Eleştiri, Değerlendirme

Dr. Mustafa ÖZSARAY- Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Osmanlı Kaynaklarına Göre Tekirdağ'ın Manevi Mimarları

Gelibolu'nun fethinden sonra bugünkü Tekirdağ ilini de içine alan Rumeli topraklarında Gazi Süleyman Paşa'nın tohumlarını attığı ilim ve irfan anlayışı zamanla kökleşti. Gelibolu ve Edirne başta olmak üzere bölge ilim ve irfan ehlinin irşad faaliyetleriyle manevi merkezlerden biri haline geldi. Bu bölge hem İstanbul'a hem de Balkanlara uzanan çift yönlü fetih hareketlerine askeri yönden olduğu gibi manevi açıdan da kaynaklık etti. Bölgedeki ilim ve irfan hayatı Anadolu ulemâ ve meşâyihî ile irtibatlı şekilde gelişmeye başladı. İstanbul'un fethinden sonraki süreçte ise bölgede var olan ilim ve irfan hayatı kurulan medrese ve tekkelerin sayısındaki artış sebebiyle iyice bereketlendi. Haliyle Tekirdağ da gerek Gelibolu gerek Edirne gerekse İstanbul'a yakınlığı sebebiyle bölgede oluşan manevi iklimden bolca nasibini aldı.

Bu bildiriye Gazi Süleyman Paşa'nın gaza, fetih ve irşad anlayışının yansımalarına kısaca değindikten sonra Tekirdağ sınırları içinde doğup şehrin içinde veya dışında irşad faaliyetlerine devam eden veya Tekirdağlı olmayıp da bir vesile ile burada bulunup şehrin manevi yönden imarına tesir eden ilim ve irfan ehline dair Osmanlı dönemi biyografi kaynaklarından Taşköprülüzâde Ahmed Efendi'nin *eş-Şakâi'ku'n-Nu'mâniyye*'si, Bursalı Mehmed Tâhir'in *Osmanlı Müellifleri*, Mehmet Süreyya'nın *Sicill-i Osmani*'si ve Osmanzâde Hüseyin Vassâf'ın *Sefîne-i Evliyâ*'sında bulunan verilerin kronolojik esaslı derlemesi yapılarak şehrin manevi mimarlarının isimleri tespit edildi. Daha sonra biyografik verilerde bulunan anahtar kelimeler üzerinden Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı web sitesindeki belge tarama sisteminden katalog taraması yapılarak çıkan kayıtlara dair listeler hazırlanıp bunların analizi yapıldı. Amacımız Osmanlı döneminde Tekirdağ'daki ilim ve irfan hayatını kaynaklara ve arşiv belgelerine dayalı olarak topluca ortaya koymaktır. Bu vesile ile Tekirdağ'daki âlimler, şeyhler, medreseler, tarikatlar ve tekkelere dair yapılacak yeni araştırmalara toplu veri de sağlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Tekirdağ, Osmanlı Kaynakları, İrfan, Manevi Mimarlar.

Tuhfe-i Rûmî'den Hareketle Tekirdağ Aynî Bacı Zâviyesi Meşâyihi

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında tasavvufî şahsiyetlerin ve eserlerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Mevlânâ, Hacı Bektaş Velî, Yunus Emre, Aşık Paşa gibi isimlerin hem şahsiyetleri hem de ortaya koydukları eserleri Anadolu'da İslâmiyet'in yayılmasında etkili olmuştur. Osmanlı ile Trakya ve Balkanlar'a doğru genişleyen Müslüman Türk coğrafyasında ise tekke ve tarikatların işlevi bilinen bir gerçektir. Mevlevilik, Bektaşilik, Nakşibendilik gibi tarikatlara göre Kadiriliğin Anadolu'daki yayılımı XV. yüzyılda Eşrefoğlu Rûmî ile başlamış olsa da İznik-Bursa çevresinde sınırlı kalmış, daha geniş bir çevreye Balkanlar da dahil olmak üzere XVII. yüzyılda İsmail Rûmî vasıtasıyla ulaşmıştır. İsmail Rûmî'nin Kastamonu, Tosya, Bursa, İzmir, İzmit, Manisa, Tekirdağ, Edirne, Selânik, Girit, Köstence, Filibe gibi şehirlerde kurduğu tekkelerin sayısının kırktan fazla olduğu düşünülmektedir. Tekirdağlı Seyyid Sırrî Ali'nin *Tuhfe-i Rûmî* isimli eseri de Kadiriliğin Anadolu'daki tarihini anlatan manzum bir eser olarak bilinmektedir. Bu çalışmada Manzum tarikatnâme türünde bir eser olarak nitelenen *Tuhfe-i Rûmî*'deki Kadiri Tarikatının Rûmiyye kolunun Tekirdağ Aynî Bacı Zaviyesindeki meşâhiyi üzerine yazılmış beyitler bir incelemeye tabi tutulmuştur. İsmi geçen şeyhlerin hayatları, eserleri ve tekkeye hizmetleri dönemi anlatan kaynaklar ve çalışmalar üzerinden aktarılmıştır. Bu eser için sadece Tekirdağ'daki Kadiri şeyhlerini kapsayan bir başka tasavvufî edebi tür olan silsilenâme de denilebileceği görülmüştür. Eserin sonunda yer alan müellifin kendi hayatına dair kaleme aldığı hal tercümesi de günümüzde otobiyografi diye adlandırılan türe dair XVIII. yüzyılda verilmiş bir örnek olması hasebiyle dikkat çekicidir.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Mesneviler, Manzum Tarikatnâme, Tuhfe-i Rumi, Sırrî Ali.

Doç. Dr. Muammer CENGİZ- Ondokuz Mayıs Üniversitesi,

**Bürokrat Bir Şeyh'in Mektupları Ne Söyler? İsmâil Hakkî Zühdi Efendi'nin
Mektûbât'ı**

Tekirdağ Mürefte'de Duyûn-ı Umûmiye başkâtibi olan Şeyh İsmail Hakkî Zühdi Efendi (d.1862/ö.1913) XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. asrın ilk çeyreğine tesadüf eden hayatı ile hem bir bürokrat hem de bir şeyh efendi, dîvan ve tekke şâiridir. Halvetî-Cerrâhî tarîkatının Mürefte tekkesi şeyhi olan İsmail Hakkî Efendi gelenekten moderne akan kırılmanın yaşadığı yılların canlı tanıklarından biridir. Yâdigâr-ı İhvan adlı eserinin bir kısmı onun Dîvân'ını ikinci kısmı ise Mektûbât'ını ihtiva etmektedir. Mektûbât İsmâil Hakkî Zühdi Efendi'ye ait 18 mektubu ihtiva eder. Bu mektuplar son dönemdeki mürşid-mürid ilişkisini yakinen gösteren önemli birer belge niteliğindedir. Şeyh İsmâil Hakkî Zühdi Efendi bu mektupları, çoğu bürokrat dervişlerine ve dostlarına hitaben kaleme almıştır. Bu mektuplar Şeyh İsmâil Hakkî Zühdi Efendi'nin halîfeleriyle olan münasebetlerini, vahdet-i vücûd, kesret-vahdet ilişkisi, seyr ü sülûk hâlleri, sahte mutasavvıflar ve gurbet melâli gibi konulardan söz etmektedir. Mektuplarda ayrıca dervişlerin devlet hizmetinde kusur etmemeleri, dervişlerin tasavvufî kimliklerini insanlarla ilişkilerinde öne çıkarmamaları, şeriat dışına çıkmamaları hususunda öğütler vardır. Tebliğimizde İsmail Hakkî Efendi'nin Mektûbât'ı bir yandan tasavvuf literatüründeki Mektûbât geleneğinin bir nümûnesi olarak diğer yandan da modernleşme döneminin izleri üzerinden bir okumaya tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Tekirdağ, İsmail Hakkî Zühdi, Mektûbât, Değerlendirme.

Dr. Mustafa Şeref AYDIN- Sinop Üniversitesi,

**Mürefte Cerrâhî Tekkesi Şeyhi İsmail Hakkı Zühdî Efendi ve Dîvân'ı
Bağlamında Tasavvufî Düşüncesi**

1913'te vefat eden İsmail Hakkı Zühdî Efendi, aslen Silistrelidir. Tekirdağ'da ikâmet eden müellif, ömrünün sonuna kadar Trakya'da Duyûn-ı Umûmiyye müdürü ve başkâtipliği vazifesi yapmıştır. 1911'de Makedonya ve Trakya'yı tanıtan Yunanca bir turist rehberinde, kendisinden Duyûn-ı Umûmiyye Müdürü olarak bahsedilmektedir. İsmail Hakkı Zühdî Efendi, Halvetiyye tarikatının Cerrahiyye koluna müntesip bir sûfidir. Etvâr-ı seb'ayı tamamlayan İsmail Hakkı Zühdî Efendi, İstanbul'daki Cerrâhî Âsitânesi'nde şeylik icazeti almıştır. Daha sonra Mürefte'deki evini tekke hâline getirmiş ve vefatına kadar irşâd faaliyetlerini burada sürdürmüştür. İki halîfesi olan Zühdî Efendi, 10 Muharrem gecesine tesadüf eden 9 Aralık 1913'te mide humması sebebiyle 52 yaşında ibadet ederken vefat etmiştir. İnöz'de (Enez), Müsellim Mahallesi İncirlik Kabristanı'nda medfundur.

Zühdî Efendi'nin bilinen iki eseri bulunmaktadır. *Mektûbât-ı Yâdigâr-ı İhvân* adlı eseri 18 mektubu içermektedir. Eserde bulunan her bir mektup mürşid-mürîd ilişkisini gösteren önemli birer belge niteliğindedir. Zühdî Efendi, bu mektupları, çoğu bürokrat olan dervişlerine ve dostlarına yazmıştır. Mektuplarda vahdet-i vücûd, kesret-vahdet ilişkisi, seyr ü sülûk hâlleri, sahte mutasavvıflar ve gurbet melâli gibi konulardan bahsedilmektedir. Mektuplar ayrıca dervişlerin devlet hizmetinde kusur etmemeleri, dervişlerin tasavvufî kimliklerini insanlarla ilişkilerinde öne çıkarmamaları, şeriat dışına çıkmamaları gibi sosyal birçok konuyu da içermektedir. Zühdî Efendi, *Dîvân-ı Yâdigâr-ı İhvân* adlı eserinde divan edebiyatının çeşitli nazım türlerini kullanarak şiirler kaleme almıştır. Eserde II. Abdülhamîd Hân'a yazılan 14 beyitten ibaret bir medhiye de vardır. Müellif, çoğu şiirinde vahdet-kesret dengesinin gözetilmesi, nefle mücadele, edebe riayet, ibadetlere ve zikrullahâ düşkün olmak gibi tavsiyelerde bulunmuştur. Bu çalışmada Zühdî Efendi'nin *Dîvân'ı* çerçevesinde dile getirdiği tasavvufî tespit edilmiş, yaşadığı dönemin insan psikolojisi ve sosyolojisi açısından Zühdî Efendi'nin sûfi kişiliği üzerinde çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, İsmail Hakkı Zühdî, Dîvân, Görüşler, Değerlendirme.

Dr. Fatih ÇINAR- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Fahrî Ahmed Efendi ve Dîvân'ında Zâhid-Âşık Örnekleme Üzerinden Hakikat Arayışına Dair Bir Yöntem İnşası

İslam düşünce tarihi içerisinde usûlü ve hedefi ile diğer disiplinlerden büyük ölçüde ayrılan tasavvufî sistemin temsilcileri, tasavvuf ilminin bu orijinal yönünü sıklıkla vurgulamışlardır. Sûfiler, zâhir ve bâtın şeklinde ayırdıkları ilme bakışları, bireyin akıl ve gönülle münasebeti ve nihayet Tanrı-âlem-insan münasebetine dair tecrübeleri ile gerçek manada hakikat yolcusu olmanın temel ilkelerini ortaya koymuşlardır. Buna göre hakikate ulaşmak, nefse muhâlefet etmek, gönülden mâsivâyı çıkarmak, zikirle hayatı anlamlandırmak, çeşitli hâl ve makâmları kat ederek seyrüsülûk denilen mânevî yolculuğun neticesinde vâsıl-ı ilallâh olmakla mümkündür. Âyet ve hadislerin yanı sıra mürşid-mürîd ilişkisi başta olmak üzere hakikat yolculuğunda insânî ve vicdânî birçok tekniği de kullanan sûfiler, hakikat yolcusu olmayı başaramayan, yüzeysel dindarlık anlayışları dolayısıyla hakikat perdelerini aralayamayan ve nefislerine köle oldukları halde kendilerini hayatın sırrını çözmüş kimseler olarak gördükleri zâhid tipolojisine dair birçok eleştiri sıralamışlardır. Sûfilerin zâhidlere yönelik tenkitlerinin altında ise zâhidlerin yanlış usûlleri nedeniyle Hakk'a vâsıl olmak sûretiyle hakikate ulaşamamalarını dile getirerek hakikate dair bir usûl inşası söz konusudur. Kadîm tasavvuf geleneğinde büyük ölçüde riayet edilen bu söylemin on sekizinci yüzyıldaki temsilcilerinden biri, Tekirdağ Şarköy'de dünyaya gelip üstâdlarından aldığı mânâ ışığı ile memleketinde uzun yıllar irşâd faaliyetlerinde bulunan Fahrî Ahmed Efendi'dir. Fahrî Ahmed Efendi, ilmî yetkinliği, söz söylemedeki başarısı ve mensubu olduğu Celvetiyye yolunun esaslarını göz önünde bulundurarak irşâd faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Kendinden önceki birçok sûfi gibi Fahrî Ahmed Efendi de sırf eleştiri gayesiyle değil yüzeysel dindarlıkları nedeniyle hakikate ulaşmadan dünyadan göçüp gideceklerini düşündükleri zâhidleri, takip ettikleri yanlış usûlleri nedeniyle tenkit etmiştir. O, zâhidlere dair eleştiriyle olumsuzlama ve âşıklarla ilgili tasvîrleri ile olumlama yöntemini kullanarak hakikat yolunda takip edilmesini öngördüğü usûlü inşa etmiştir. Bu çalışmada Fahrî Ahmed Efendi'nin gerek zâhidlere yönelik tenkitleri ve gerekse âşık modeli üzerinden hakikat yolunun kilometre taşlarını anlattığı Dîvân'ı esas alınarak kendisinden önce bu konuda söz söyleyen ve Fahrî Ahmed Efendi'nin izini takip bazı isimler üzerinde durulacaktır. Yine bu çalışmada, Fahrî Efendi'nin yaşamının büyük kısmını idame ettirdiği Trakya bölgesinde faaliyet yürütüp Fahrî Efendi'nin söylemlerine yakın ifadeleri ile dikkat çeken bazı şahıslara da değinilecektir. Ayrıca Fahrî Efendi'nin yolunu takip

ettiği Celvetiyye üstâdlarından bazı isimlerin zâhid eleştirisi üzerinden inşa etmeye çalıştıkları hakikat kriterlerine ve Fahrî Efendi'nin bu isimlerle benzer adımlarına da işaret edilecektir. Son olarak zâhid eleştirisi ve âşık modelini idealize etme adımlarını Fahrî Efendi'nin söylemlerine benzer ifadeleriyle devam ettiren bazı isimler dile getirilerek Fahrî Efendi'nin bu geleneğin devamındaki konumuna da dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Zühd, Aşk, Yöntem, Fahrî Ahmed, Değerlendirme.

Doç. Dr. Necmi SARI- Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Kendi Anlatımıyla İsmâil Hakkı Bursevî'nin Rumeli Günleri

İsmâil Hakkı, Zilkâde 1063'te (Ekim 1653) bugün Bulgaristan sınırları içinde bulunan Aydos'ta doğdu. Hayatının büyük bir bölümünü Bursa'da geçirdiği için Bursevî nisbesiyle tanındı. İsmâil Hakkı'nın Rumeli günleri 1074/1664'den itibaren 7 yıl kaldığı Edirne ile başlamıştır. Daha sonra 1083/1672'de İstanbul'a, oradan da 1086/1675-1092/1681 yılları arasında kaldığı Üsküp'e gitmiştir. 1092/1681 Köprülü'ye geçen İsmâil Hakkı, orada on dört ay kaldıktan sonra 1093/1682 yılında Usturumca'ya gitmiştir. Usturumca'da otuz ay kaldıktan sonra (1095/1684 sonları) tekrar Edirne'ye gitti. Şeyhi Osman Fazlı Atpazarî'nin kendisini halife olarak Bursa'ya gönderme talebi üzerine İsmâil Hakkı önce Üsküp'e oradan da tekrar Usturumca'ya döndü. İsmâil Hakkı, şeyhinden Bursa'ya gitmesine dâir bir mektup ulaşınca (1096/1685) ailesiyle birlikte Bursa'ya gitmeye karar verdi. Mevsim kış olduğu için âilesini Usturumca'da bırakan İsmâil Hakkı tekrar Edirne'ye giderek üç ay kadar orada kaldı. Bahar gelip havalar ısınca İsmâil Hakkı, ailesini de Edirne'ye getirterek Tekirdağ'dan gemiyle Mudanya'ya, oradan da 1096/1685 yılı Cumartesi günü Bursa'ya gelmiştir. İsmâil Hakkı, 1107/1695 ve 1108/1696 yıllarında düzenlenen I. ve II. Avusturya seferlerine (Nemçe ve Erdel) iştirâk etmiştir. İsmâil Hakkı, Nemçe seferinden birkaç yerinden yaralı olarak Bursa'ya dönmüştür. İsmâil Hakkı 1126/1714'te manevî bir işaretle Tekirdağ'a giderek burada üç yıl ikâmet etti. Burada bulunduğu sırada irşâd faaliyetlerine devam etti ve bazı eserlerini kaleme aldı. *Ta'likatün alâ Evâili Tefsîri'l-Beyzâvî (Şerh-i Tefsîr-i Fâtiha)* (1127/1715, Arapça), *Tefsîr-i Sûreti'l-Fâtiha* (1126-27/1714-15, Türkçe) ve *Tefsîr-i Sûre-i Yâsîn* (1128/1716, Türkçe) bu eserlerden tespit edilebilenlerdir. Yine Tekirdağ'da yazmaya başladığı ancak bitiremediği *Şerhu Nuhbeti'l-Fiker* (Arapça) adlı geniş hacimli hadis usûlü eserini Bursa'ya döndükten hemen sonra İbnü'l-Arabî'nin (ö. 638/1240) manevî işareti üzerine gittiği Şam'da 1129/1717 yılında tamamlamıştır. İsmâil Hakkı 1129/1717'da tekrar Bursa'ya dönmüştür. İsmâil Hakkı, bu tarihten ölene kadar geçen süre içinde bir daha Rumeli'ye gitmemiş ya da gidememiştir. 9 Zülkade 1137/20 Temmuz 1725 Perşembe günü akşama doğru son ömrünü irşâd ve eser te'lifine ayırdığı Bursa'da vefat etmiştir.

Anahtar Kelimeler: İsmâil Hakkı Bursevî, Rumeli, Aydos, Edirne, Üsküp, Köprülü, Usturumca, Avusturya, Tekirdağ.

Halk İnanışlarında İnanç-Kültür Etkileşimi: Mevsim Döngüsü Ritüelleri

Anadolu, insanlık tarihi boyunca birçok toplum ve inancın merkezi olmuş, bereketli topraklar olması sebebi ile de önemini her zaman muhafaza etmiştir. Bu topraklarda yaşayan her topluluğun inanç ve kültürel formları kendisinden sonraki topluluklarda izlerini bırakmış ve bu sebeple de Anadolu toprakları çok zengin bir inanç ve kültür coğrafyası olma özelliğini korumuştur.

Gerek pagan inançlara sahip toplumlar gerekse vahiy kaynaklı inançlara sahip topluluklar geçmişlerinden gelen kültürel birikimleri ile yeni inançlarını harmanlamış ve belirli zamanlarda ve mekanlarda gerçekleştirdikleri ritüelleri sürdürmeye devam etmişlerdir. Türk-İslam medeniyetini bina eden Müslüman Türk devletleri de fethettikleri yerlerde bu medeniyeti olumlu tavırları ile yerleştirirken İslam inançlarının temel argümanlarını bozmaya yönelik olmayan inanç ve ritüellerin devam ettirilmesinde bir sakınca görmemişlerdir. Bu bağlamda sert fetvaları ile bilinen Ebüssuûd Efendi'nin dahi mevsim geçişlerinin kutlanmasına yönelik olan Hıdırellez Bayramı gibi kutlama ve ritüellerini toplumun birlik ve beraberliğini pekiştirmesi bağlamında onay verdiği görülmektedir.

Mevsim geçişleri arkaik toplumlardan itibaren hayattaki etkileri dikkate alınarak kutsal kabul edilmiş, bu dönemler ibadet ve ritüellerle kutlana gelmiştir. Şark ve garb topluluklarının kesişim noktasında bulunan Trakya özelindeki Balkan topraklarında ekinoks dönemlerinin coşkuyla ve ibadetlerle kutlandığı görülmektedir. Anadolu'nun genelinde ritüellerle kutlanan Hıdırellez ve Trakya özelinde kutlanan Bökük Gecesi hem eski inançların canlılığını korumakta hem de bu kutlamalar esnasında okunan dualar bu eski inançların İslam inançları içerisinde halk inanışları olarak devam ettirildiğini göstermektedir.

Bu bildiri Asya ve Avrupa'nın kesişim noktasında bulunan Tekirdağ özelinde mevsim döngüsü ritüellerinin İslam inançları içerisinde örf ve gelenek yoluyla devam ettirilmesinin İslam inançları doğrultusunda değerlendirilmesini ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnanç, Kültür, Ritüel, Gelenek.

Prof. Dr. Emre ÖZŞAHİN- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Dilek KAYA- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Şehri Camilerinin Yer Seçim Özelliklerinin Coğrafi Açından Değerlendirilmesi

Allah (c.c.) tarafından gönderilmiş son hak din, İslam'dır. İslâm dininde Allah'a ibadetin ve kulluğun dünya üzerindeki sembolik mekanlarından biri ve hatta en önemlisi ise camidir. Müslümanların ibadet etmek kastıyla toplandığı bir mekân olarak camiler, dinî mimari grubunun temel yapılarındandır. Ayrıca İslam mimarisinde yerleşim alanının tam merkezine inşa edilen camiler, aynı zamanda yerleşim alanının şekillenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Bunun için camilerin büyüklüğü, mimari yapısı, inşa edileceği yer, bünyesinde bulunacak mekanlar ve benzeri konular Müslümanlar için her dönemde önemli olmuştur. Bir caminin sahip olması gereken fonksiyonları makul düzeyde karşılaması için en öncelikli konu yer seçimidir. Zira yer seçimi doğru ve sağlıklı bir şekilde yapılan camiler, daha uzun süre varlığını sürdürmektedir. Özellikle ecdadımız tarafından yapılmış tarihi camilerin çok uzun zamandır ayakta kalmasındaki en büyük etken, uygun yer seçimidir. Bu çalışmada Tekirdağ şehri örneğinde camilerinin yer seçim özelliklerinin coğrafi açıdan incelenmesi amaçlanmıştır. Şehirselleme alanı, yakın gelecekteki muhtemel genişleme alanları göz önünde bulundurularak hem kentsel hem de yakın çevresindeki kırsal mahallelere göre sınırlandırılmıştır. Çalışma hem mevcut camilerin yer seçimi uygunluğu değerlendirilmesi hem de yeni yapılacak camiler için uygun yerlerin belirlenmesi bakımından önem taşır. Çalışma kapsamında öncelikle Tekirdağ şehrindeki mevcut 62 caminin konum bilgisi haritalandırılmıştır. Daha sonra cami yer seçimini etkileyen parametreler tespit edilmiştir. Bunun için Diyanet İşleri Başkanlığı Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından paylaşılmış Cami Planlama ve Tasarımı Kılavuzuna göre cami planlama aşamasındaki yer seçimi ilkeleri dikkate alınmıştır. Bu ilkeler doğrultusunda belirlenmiş parametreler, en iyi-en kötü (Best Worst Method: BWM) yöntemiyle değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda Tekirdağ şehrinde cami yer seçimini çevresel ve lokasyon özellikleriyle ilgili 9 farklı parametrenin etkilediği anlaşılmıştır. Buna göre şehirselleme alanında daha çok lokasyonla ilgili parametrelerin, şehrin yakın gelecekteki muhtemel genişleme alanlarında ise çevresel parametrelerin daha fazla etkili olduğu anlaşılmıştır. Çalışma sonuçları Tekirdağ şehrindeki camilerin yer seçim özellikleriyle ilgili doğrudan fikir vermiştir. Bu sonuçlarının yeni yapılacak camilerin planlama sürecinde yol gösterici rol oynayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cami, Yer seçimi, Tekirdağ.

Dr. Ayşe ŞİMŞEK- İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Ahalinin Tekirdağ Kadısı Hakkındaki Arzuhali (M. 1599)

Arzuhal (mahzar) bir talep veya şikâyetin üst makama duyurulması amacıyla yazılan dilekçeye denir. Osmanlı döneminde köy veya kasaba halkı topluca padişaha şikâyet veya taleplerini bildirmek üzere arzuhal sunardı. Araştırmaya konu olan arzuhalin III. Mehmed'e (1595-1603) sunulduğu, Tekirdağ kadısının şikâyet edilerek teftişinin istendiği anlaşılmaktadır. Osmanlı'da kadılar ilmiye ve yönetici sınıfa mensup olup mülkî, adlî, malî, askerî ve belediye işlerinden sorumluydu. Kadılar düzenledikleri hüccetler karşılığında *resm-i hüccet*, sicillere kaydedilen hukuki meseleler için *resm-i sicil*, tereke taksiminden *resm-i kısmet*, evlenme akdinden *resm-i nikah* adında ücretler talep ederlerdi. Bu ücretleri kanunnamede belirtildiği üzere kadı, nâibi ve diğer görevliler (kâtip, emin ve kassâm ve de hademe-i mahkeme gibi) belirlenen oranlarda paylaşırlardı. Bu araştırmanın amacı Osmanlı dönemi Tekirdağ (Tekfurdağı) vilayetinde 31 Kasım 1599 (13.06.1008) tarihli bir arzuhal üzerinden kadıların aldığı ücretlere işaret etmek ve bu konudaki görüşleri dikkate alarak arzuhali değerlendirmektir. Araştırma birincil kaynak olarak arşivde yer alan bir belgeyi (BOA, TS.MA.e, 969-102) tematik yaklaşımla inceleyip ikincil kaynaklardan da istifade ederek yorumlamaktır. Belgedeki şikâyetin konusu kadı tarafından alınan yüksek ücretlerdir. Arzuhalde otuz kişinin daha önceden Tekirdağ kadısı aleyhine mezâlime başvurdukları, bunun üzerine Gelibolu kadısının bu meseleyi teftiş ederek kaydedip defterdara ilettiği, defterdarın hasta mizaçlı olması nedeniyle meseleyi ihmal ettiği ve bir sonuç alınmadığı ifade edilmektedir. Hüccetten ve vasiyetten alınan vergilerin teftişi istenmektedir. Kadı'nın şikâyet edildiği dönemde *resm-i hüccet* ücreti veya sicile kaydedilen davalar nedeniyle resim alması kanunnamelere aykırı değildi. Bununla birlikte kanunnamede kadıların aldıkları ücretlerde aşırıya kaçma durumlarından bahsedilmektedir. Devlet bu gibi şikâyetleri önemseyerek kadıların aldıkları mahkeme ücretlerini kanunnamelerde ayrıntılarıyla belirlemiş ve bu konuda halkı bilgilendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Osmanlı, Kadı, Tekirdağ Ahalisi, Resm-i Hüccet, Arzuhal, Mahzar.

Dr. Ceyhun UÇUK- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Geçmişten Günümüze Tekirdağ Dini ve Kültürel Hayatında Gastronomik Unsurlar

Bu çalışma, Tekirdağ'ın dini ve kültürel yapısında gastronomik unsurların rolünü inceleyen bir derleme çalışmasıdır. Araştırma, bölgenin zengin tarihsel geçmişinden günümüze kadar süregelen geleneksel yemek kültürünü, dini ritüeller ve toplumsal adetlerle olan ilişkisi üzerinden ele almaktadır. Balkan göçmenlerinin etkisiyle şekillenen Hıdırellez kutlamaları, bağbozumu festivalleri ve kurban ritüelleri gibi etkinlikler, Tekirdağ halkının sofrası kültürünün önemli bir parçasıdır. Bu tür etkinliklerde yemek hazırlama ve paylaşma süreçleri, dini ve kültürel kimliğin aktarımında kritik bir rol oynar. Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılarak, bölgedeki dini ve kültürel ritüellerin sofrası adabına etkisi incelenmiştir. Kaynak taramaları, mevcut literatür ve arşiv belgelerinden elde edilen veriler ışığında, Tekirdağ'da yemek kültürünün toplumsal bağları nasıl güçlendirdiği değerlendirilmiştir. Sofrası kültürü sadece beslenme amacıyla değil, aynı zamanda dini ve kültürel değerlerin bir yansıması olarak halkın yaşamında yer almaktadır. Bu çalışma, Tekirdağ'ın geleneksel dini ritüelleri ile yemek kültürü arasındaki bağlantıları ortaya koyarak, bölgenin gastronomi tarihine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Derlenen veriler, dini inanışların ve kültürel unsurların yemeklerin hazırlanışı, paylaşımı ve toplu etkinliklerdeki rolüne dair önemli bulgular sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tekirdağ Gastronomisi, Tekirdağ Mutfak Kültürü, Tekirdağ Mutfağı, Din ve Mutfak, Mutfak ve Ritüeller.